

VĚK LEGEND A DĚJEPISU **10. STOLETÍ I. (Hrotsvita, hagiografie, historiografie)**

Historiografie pokládala 10. stol. dlouho a tradičně za století jistého úpadku: spatřovala se zde likvidace politických konstrukcí, kterých se dosáhlo v karolinském období, a byly zdůrazňovány politické zmatky, objevující se tu na východě, tu na západě dosavadní francké říše. Zdůrazňoval se úpadek církve, mluvilo se o partikularizaci a o neschopnosti kultury vytvořit univerzální hodnoty; toto hodnocení je dnes z větší části překonáno.

Politickým rámcem předcházejícího období byla vláda Karla Velikého a jeho nástupců: významným mezníkem je zde rok 887, kdy byla říše definitivně rozdělena na západní (Francie) a východní (Německo). Pro 10. století tvoří tento rámec vláda saské dynastie Ottonů (Otto I. Veliký, Otto II., Otto III.); jako mluvíme pro 9. stol. o karolinské renesanci, bývá století desáté označováno (aspoň pro kulturní a literární oblast) jako doba renesance ottonské. Roku 962 se dal Otto I. Veliký v Římě korunovat za císaře, čímž dal najevo vědomí návaznosti na říši Karla Velikého a tím i na antické politické a kulturní dědictví. Velký kulturní význam měla skutečnost, že jeho syn Otto II. získal za manželku byzantskou princeznu Theophanu, jejíž vliv přinesl byzantské literární impulzy a orientaci k řecké kultuře (karolinská renesance byla téměř výhradně zaměřena latinsky). Syn její a Otty II., Otto III., byl již sám literárně vzdělaný a zasadil se o to, že se papežem stal roku 999 jeho učitel, významný autor a myslitel Gerbert z Aurillacu, Silvestr II.

V této době již (podle C. Leonardiho¹) nepřevažuje literatura vázaná na přejímání kulturního dědictví a literární tvorba není jednoznačně spjata se školou. Lze říci, že se zde projevuje literární sebeuvědomění: autoři se zabývají svou dobou, jejími dějinami, vlastními světci, vlastními hrdiny, pracovními nástroji, které si sami vytvořili (např. v gramatice to nejsou již většinou irské výtvory minulého období, spíš návrat k pozdně antickým gramatikám, nové pojetí kánonu artes liberales, návrat k Ciceronovi a k Boethiovi), a také budoucností. Jako střediska kultury a literatury dále působí kláštery. Velký význam má v období mohutné christianizace liturgie a její vývoj – gregoriánský zpěv, sekvence a tropus. S oběma těmito žánry je spjata hudba, takže je možno mluvit o žánru hudební poezie, vlastně textařství. Hlavními žánry tohoto období jsou hagiografie a historiografie.

¹ Úvodní partie této kapitoly je zčásti závislá na úvodu k výkladu o 10. století z pera Claudia Leonardiho, který je v knize, již redigoval (Letteratura latina medievale, Firenze 2002), autorem části „Il secolo X“.

Podstatně se v této době rozšiřuje literární a kulturní teritorium. Na konci století a na začátku století jedenáctého vstupuje do latinské Evropy slovanský východ. Děje se tak zejména hagiografickými produkty, které většinou mají souvislost s christianizací Slovanů, se slovanskými misiemi. Jedná se většinou o mučednické příběhy, ale protagonisty již nejsou vzdálené historické postavy tradičních světců, ale současní lidé. Je zde třeba se zřetelem k našim zemím uvést nejen hagiografii sv. Vojtěcha, ale také václavskou legendistiku.

Hagiografie, historiografie

Hrotsvita z Gandersheimu (935-975)

Její dílo se pohybuje na onom charakteristickém rozhraní historiografie a hagiografie. Hrotsvita byla jeptiškou v saském klášteře Gandersheim a je nejslavnější ženskou autorkou středověku. Uplatnila se v obou převládajících žánrech své doby, v historiografii i v hagiografii, některá její díla patří stejnou měrou oběma oblastem. Za svou slávu vděčí především svým šesti dramátům, ale k její literární tvorbě patří ještě dva historické eposy nebo spíš epické historické poemety a osm hagiografických básnických skladeb.

Historické eposy jsou *Gesta Ottonis imperatoris*, vyprávějící o životě a politickém díle Otty I., a to v 1537 leoninských verších, zatímco *Primordia coenobii Gandersheimensis* v leoninských hexametrech mají oproti této skladbě asi třetinový obsah a vyprávějí o založení a prvních letech fungování klášteře. *Hagiografická epyllia* vyprávějí o nanebevstoupení Páně, o Panně Marii, o svaté Anežce, o třech velkých východních světcích – Theofilovi z Antiochie, Basiliovi z Cesareje a Dionysiovi Areopagitovi, dále o Gongolfovi, světcí merovejského období, a posléze o mučedníku Pelagiovi, který zahynul v Cordóbě roku 925. Na všechny události aplikuje Hrotsvita své pojetí svatosti: ve věčném konfliktu mezi dobrem a zlem je vítězem světec, který si zvolil dobro – Boha, a ďábel je vždy poražen.

Ve stejném duchu skládá Hrotsvita i svá dramata. Jejím vzorem je do jisté míry Terentius, který byl v její době vůbec oblíbeným autorem a autoritou, ale při bližším studiu jejích dramát vidíme, že je zde z tohoto římského komediografa méně, než se má obvykle za to. V dramatech se jí daří ještě lépe než v epylliiích konfrontovat světskou lásku s láskou k Bohu. Za tím účelem vypráví dvě mučednické dramatické historky, *Sapientia* a *Dulcitius*, jeden apokryfní příběh o skutcích apoštolů (Skutky Janovy²), *Callimachus*, tři další fabule se týkají konverze – *Gallicanus*, *Abraham*, *Pafnutius* (čítanka, 33a). Všechna dramata rozvíjejí

² Český překlad (P. Peňáz) původního řeckého textu viz in: Příběhy apoštolů (Novozákonní apokryfy II), Praha, Vyšehrad 2003. Skutky Janovy, kap. Drúsiané a Kallimachos, s. 317-327.

stejnou ideu, lásku ke Kristu a svár mezi Kristem a světem, a užívají dvou navzájem spřízněných modelů: křesťanské polohy mučednictví a asketického mnišství.

Je zde problém Hrotsvitiny dramatičnosti a určení těchto skladeb. Je otázkou, zda byly někdy ve středověku předvedeny na jevišti, rozhodně však za tím účelem nebyly napsány.³ Mnoho bylo napsáno o Hrotsvitině jazyku, o její rýmované próze, o její formální i motivické závislosti na Terentiovi (byly také učiněny různé pokusy o české překlady⁴).

Hrotsvita se těšila značné pozornosti vydavatelů – od MPL přes Homayerovou až k Berschinovi (Heidelberg). Prvním vydavatelem jejího díla byl uherský humanista, básník Konrád Celtis (1459-1508), který působil i v Praze, a rukopis s jeho zápisem našel v knihovně svatojimramského kláštera v Řezně. Vznikla domněnka, většinou nepřijímaná, že autorkou není Hrotsvita, nýbrž právě Celtis.

Flodoard z Remeše (894-966)

I zde se setkává historiografie s hagiografií: Flodoard byl análistou (*Annales*) i autorem kroniky remešského biskupství (*Historia Remensis ecclesie*), spíše k hagiografii – a k biblické poezii - se vztahuje jeho rozsáhlý epos *De triumphis Cristi*, rozdělený na oddíly „De triumphis Palestinae“ (starozákonní příběhy), „De triumphis Antiochiae“ (novozákonní příběhy již od makabejských mučedníků), „De triumphis Italiae“ (hagiografie, mluví se o příbězích italských světců). Jednotlivé oddíly se uvnitř dále dělí na knihy, ty pak na kapitoly. Epos je psán v daktylském hexametu, předmluva k oddílu „De triumphis Antiochie“ je v sapfické strofě, k oddílu „De triumphis Italiae“ v asklepiadských verších. V 19 939 hexametrech podává Flodoard příběhy svatých mužů a žen, jejichž životy jsou dokladem Kristova vítězství ve světě.

Bruno z Querfurtu (cca 974 – Prusko 9. III. 1009)

Bruno je především autorem legend. Vzdělání se mu dostalo v Magdeburgu, snad byl spolužákem sv. Vojtěcha, byl kaplanem Otty III. a stejně jako Vojtěch žil několik let v klášteře sv. Bonifáce a Alexia na Aventinu v Římě; jen o několik let později než Vojtěch zahynul při pruské misi mučednickou smrtí. Jeho díly jsou *Vita quinque fratrum* - legenda o pěti bratřích: byla sepsána pravděpodobně brzy po roce 1004, po smrti těchto mučedníků.

³ O dramate a poetice jejich dramatických her můžeme číst u Evy Stehlíkové, *A co když je to divadlo*, Praha 1998, s. 53-57.

⁴ Kromě překladů E. Stehlíkové a K. Hubky stojí za zvláštní zmínku zajímavý překladatelský osud Dulcitia (přel. Josef Šmatlák, in: *Divadelní revue* 1993, č. 3, 74-80; Daniela Urbanová in: *Echo Latina* 1990/4, 4-16; Petr Peňáz, in: *Echo Latina* V/1, 59-60; v programu k opeře Jana Nováka *Dulcitus*, uvedené v Janáčkově divadle v Brně 6. října 1990, je otištěn překlad R. Nováka a E. Holiše.

Byli to poustevníci z okruhu asketického ravennského opata sv. Romualda, dva z nich byli Italové a dva Poláci, byli zavražděni polskými lupiči, pochováni v Hnězdně (v r. 1039 byly jejich ostatky spolu s tělem sv. Vojtěcha přeneseny z Hnězdna do Staré Boleslavi).⁵ Dále je Bruno autorem tzv. *saské legendy o sv. Vojtěchu* s incipitem „Nascitur purpureus flos“, zvané též *Vita altera*. Legenda existuje ve dvou autorských redakcích (*vita longior*, *vita brevior*).⁶ Dochoval se též jeho list císaři Jindřichu II. (*Epistola ad Henricum regem*).

Historiografie se i v této době uplatňuje v nejrůznějších formách - jako kronika, anály, biografie, autobiografie, monografie. Charakteristický je zde úzký dotek mezi historiografií a hagiografií. Většina těchto spisů je regionálně omezena, především se to týká církevní historiografie (anály a kroniky jednotlivých klášterů, event. diecézí).

Regino z Prümu (+ 915)

Regino byl mnichem a poté opatem kláštera v Prümu, pak u sv. Martina v Trevíru. Pro nás je důležitý svým historickým dílem s titulem *Chronica*, která líčí světové dějiny od Kristova narození do současnosti; z tohoto spisu čerpal a učil se na něm český kronikář Kosmas. Pro literární a vůbec kulturní historii je však Regino důležitý spíše svou muzikologickou prací: jeho hlavním dílem je spis *Tonarius*, soubor antifon s melodiemi a s teoretickým úvodem. Kromě toho sestavil soubor právních usnesení synodů a kapitulních sněmů.

Liutprand z Cremony (920-972)

Liutprand byl italského původu, studoval v Pavii a dostal se pak na dvůr lombardského vladaře Berengara II. (950-961); po neznámém konfliktu upadl u vladaře do nemilosti a utekl se na dvůr Oty I. (936-973) do Magdeburgu, kde zůstal, i když jej Otto jmenoval biskupem v Cremoně. Mezi italským a saským prostředím existuje v této době živá kulturní výměna. Od Liutpranda máme tři spisy: *Antapodosis* („Odveta“ - *Liber retributionis regum ubique principum Europae*), *Relatio de legatione Constantinopolitana* a našim historikům nejznámější *Liber de gestis Ottonis magni imperatoris*.

Antapodosis je Liutprandovo nejvýznamnější historické dílo, autor je začal psát po příchodu na dvůr Oty I. jako útok na Berengara, s nímž si takto chtěl vyřídit osobní účty, mj.

⁵ Historii umučení pěti bratří vypráví i Kosmas, Kronika I, 38.

⁶ O legendě viz podrobněji Jana Nechutová, *Latinská literatura českého středověku do r. 1400*, Praha, Vyšehrad 2000, s. 54-55. Autorem o málo staršího hagiografického vojtěšského textu je s největší pravděpodobností **Jan (Giovanni) Canaparius** (+ 12. 10. 1004). Jedná se o tzv. *Italskou legendu o sv. Vojtěchovi* s incipitem „Est locus in partibus Germanie“ (*Vita prima*). Také Jan byl mnichem, později opatem, kláštera sv. Bonifáce a Alexia na římském Aventinu, kde žil jako mnich i Vojtěch a Bruno. I o této legendě viz v citované příručce, s. 53.

podává přehled východořímských i západořímských dějin (*čítanka*, 34). Je po Boethiově vzoru psáno prosimetrem. *Relatio de legatione* s daktylsky veršovaným stručným úvodem je původně motivovaná nezdarem diplomatického poslání, jímž byl Liutprand pověřen. V Konstantinopoli byl v letech 949-950 jako vyslanec Berengara II. a po druhé v r. 968, když neúspěšně vyjednával jménem císaře Otty I. o sňatku jeho syna Otty II. s byzantskou princeznou Annou Porfyrogennetou.⁷ Právě tohoto druhého konstantinopolského pobytu se týká *Relatio*, která podává cenné informace o byzantském dvoře a o životě ve světě východního křesťanstva. *Liber de gestis Ottonis* popisuje dění let 960-964 a podává zejména zprávu o cestě Otty I. do Itálie, popisuje jeho císařskou korunovaci (únor 962) v chrámu sv. Petra a sesazení a útěk papeže Jana XII. (v listopadu 963).

Liutprandovo historické dílo je věnováno současným dějinám a nese četné prvky autobiografie. Autor vypráví pouze to, co sám zažil a viděl, jeho dějepisectví není plodem bádání, ale plodem autopsie a paměti. Historii vidí velmi pesimisticky, především jako brutalitu a násilí. Protože žil většinou na dvorech velmožů (i poté, co jej Otto I. jmenoval biskupem v Cremoně, zůstal u dvora), mohl velkou politiku pozorovat zblízka. Ač bývá Liutprand označován jako vrcholný historik své doby, Franz Brunhölzl jej charakterizuje spíše jako publicistu než jako historika.

Widukind z Corvey (+ po r. 973)

Widukind pocházel ze saského šlechtického rodu a na počátku 40. let 10. století vstoupil do kláštera v Corvey v porýnském Vestfálsku. Jeho hagiografické spisy se nedochovaly, v letech 967/8 sepsal *Rerum Saxonicarum libri III*, které dovedl po rok smrti Otty Velikého (973). Bývají studovány především jako historický pramen, přinášejí informace i k českým dějinám (*čítanka*, 35). Kniha první podává prehistorii saského kmene a popisuje dobu a vládu Jindřicha Ptáčníka, ve druhé a třetí knize se popisuje vláda Otty I. Widukindovým literárním vzorem byl Sallustius a někteří jiní antičtí autoři, ale inspiroval se také vyprávěními Starého Zákona, zvláště Makabejskými knihami. Widukind tak chce ukázat, že Bůh svému lidu pomáhá a stojí při něm svou ochranou, pod ní se nacházejí také vládci. Touto tendencí a přesvědčením, že je císař nástrojem Boží vůle, směřuje k legitimizaci a upevnění pozice ottonské dynastie. Pro dějiny první poloviny 10. století je Widukind nepominutelným pramenem, mluví se o něm jako o korunním svědku událostí této doby. Vydatně jej využil Dětmar z Merseburgu ve své „Kronice“ (dále).

⁷ Anna byla později provdána za kyjevského knížete z rodu Rurikovců Vladimíra (sv. Vladimír). Otto II. se roku 972 oženil s jinou byzantskou princeznou, Theofanó, diplomatického vyjednání sňatku se s úspěchem zhostil kolínský arcibiskup Gero (někdy se mylně uvádí, že Liutprand prostředkoval Ottův sňatek s Theofanó).

Widukindovy dějiny nebyly napsány pro neurčité obecné publikum, jsou věnovány dceři Oty I. Matyldě, mladičké abatyši kláštera v Quedlinburgu.

Významnými historiografy ottonského období a saského prostředí jsou pak **v 11. století** Dětmar z Merseburgu a Adam z Brém (bude probrán později):

Dětmar z Merseburku (975- 1018)

Dětmar píše svou kroniku, *Chronica*, v letech 1012-1018, poté co se v roce 1009 stal biskupem v Merseburgu. Dílo má osm knih, s výjimkou čtvrté a osmé mají všechny prolog v leoninských hexametrech. První kniha mluví o původu a stručných dějinách Merseburgu, druhá kniha o době Oty I. Velikého, kniha třetí o Ottovi II., kniha čtvrtá přibližuje vládu Oty III., od páté až do osmé knihy se píše o vládě (nejprve královské, pak císařské) Jindřicha II. K tomuto panovníkovi měl historiograf zvláštní osobní vztah, Jindřich se v Merseburku často zdržoval. Kronika není dokončena, práci na ní přerušila autorova smrt. Autor zjevně zamýšlel psát dějiny své diecéze, ale při práci rozšířil svůj zorný úhel natolik, že posléze podává dějiny celé říše, jde tak vlastně o univerzální, světovou, kroniku.

Dětmar píše, s výjimkou prvních knih své kroniky, o událostech, jež sám zažil, kromě vlastní zkušenosti mohl využít také nejrůznějších zápisů a diplomatického materiálu. Pro první dvě knihy mu často byla pramenem Widukindova kronika. Rád informuje o přesných datech popisovaných událostí (např. díky jeho vlastnímu údaji známe přesné datum jeho narození - 25. červenec 975).

Velký význam má tento spis také díky tomu, že popisuje misijní aktivity merseburského biskupství, zaměřené ke Slovanům, leccos se u něho dozvíme o náboženských představách, ritech a kultech polabských Slovanů. Významné jsou zprávy o politických stycích a vojenských srážkách s dalšími slovanskými kmeny, důležitým zdrojem je Dětmarova Kronika pro polské dějiny (Boleslav Chrabrý), čteme v ní o Kyjevské Rusi (kníže Vladimír a Jaroslav), doplňuje také naše informace o vládě českých přemyslovských knížat (zejm. kníže Jaromír, zmiňuje se také o Václavovi a o Boleslavovi I. i II.; 28. kapitola čtvrté knihy píše o osudech sv. Vojtěcha).

Dětmar je učený historiograf: kromě historických zdrojů (diplomatické písemnosti, Widukind) obratně zachází s Biblií a s církevními autory, cituje Augustina, Řehoře Velikého; zná i světskou antickou literaturu, najdeme u něho aluze a citáty z Vergilia, Horatia, Ovidia, Persia, Lucana, Terentia, Statia, Juvenala, Martiala, Macrobia (a samozřejmě Disticha Catonis). Zajímavé je, že naráží na vyprávění o uprchlém teleti, které je zpracováno v *Ecbasis captivi* (VII, 30).

Český překlad Dětmar z Merseburku, Kronika, Praha, Argo 2008, přel. Bořek Neškudla (verše Jakub Zbytek, mizerně)

33.

Hrotsvitha: Conversio Thaidis Meretricis alias Pafnutius

(De Thaide meretrice),

quam Pafnutius heremita, aequae ut Habraham, sub specie adiens amatoris convertit et, data poenitentia, per quinquennium in angusta cellula conclusit, donec, digna satisfactione deo reconciliata, XV^a peractae poenitentiae die obdormivit in Christo.

III. Pafnutius: Tu istaec intro, Thais, quam quaero?

Thais: Quis hic, qui loquitur, ignotus?

Pafnutius: Amator tuus.

Thais: Quicumque me amore colit, aequam vicem amoris a me recipit.

Pafnutius: O Thais, Thais, quanta gravissimi itineris currebam spatia, quo mihi daretur copia tecum fandi tuique faciem contemplandi.

Thais: Nec aspectum subtraho nec colloquium denego.

Pafnutius: Secretum nostrae confabulationis desiderat solitudinem loci secretioris.

Thais: Ecce, cubile bene stratum et delectabile ad inhabitandum.

Pafnutius: Estne hic aliud penitus, in quo possimus colloqui secretius?

Thais: Est etenim aliud tam occultum, tam secretum, ut eius penetrali nulli praeter me nisi deo est cognitum.

Pafnutius: Cui deo?

Thais: Vero.

Pafnutius: Credis eum aliquid scire?

Thais: Non nescio illum nihil latere.

Pafnutius: Utrumne reris illum facta pravorum neglegere, an sui aequitatem servare?

Thais: Aestimo ipsius aequitatis lance singulorum merita pensari et unicuique, prout gessit, sive supplicium sive praemium servari.

Pafnutius: O Christe, quam miranda tuae circa nos benignitatis patientia, qui te scientes vides peccare et tamen tardas perdere!

Thais: Cur contremiscis mutato colore? Cur fluunt lacrimae?

Pafnutius: Tui praesumptionem horresco, tui perdicionem defleo, quia haec nosti et tantas animas perdidisti.

Thais: Vae, vae mihi infelici!

Pafnutius: Tanto iustius damnaberis, quanto praesumptiosius scienter offendisti maiestatem divinitatis.

Thais: Heu, heu, quid agis? Quid infelici minitaris?

Pafnutius: Supplicium tibi imminet gehennae, si permanebis in scelere.

Thais: Severitas tuae correptionis concussit penetrali pavidum cordis.

Pafnutius: O, utinam esse visceratenus concussa timore, ne ultra praesumeres periculosae delectationi assensum praebere.

Thais: Et quis post haec locus pestiferae delectationi in meo corde potest relinqui, ubi solum intestini maeroris amaritudo consciique reatus nova dominatur formido?

Pafnutius: Hoc opto, quo resectis vitiorum spinis emergere possit vimen conpunctionis.

Thais: O si crederes, o si sperares me sordidulam, milies millenis sordium offuscationibus oblitam, ullatenus posse expiari seu ullo conpunctionis modo veniam promereri!

Pafnutius: Nullum enim tam grave peccatum, nullum tam immane est delictum, quod nequeat expiari poenitentiae lacrimis, si effectus sequetur operis.

Thais: Ostende, quaeso, mi pater, quo effectu operis promereri quaeam munus reconciliationis.

Pafnutius: Contempne saeculum, fuge lascivorum consortia amasionum.

Thais: Et quid mihi tunc erit agendum?

Pafnutius: In secretum locum secedendum, in quo te ipsam discutiendo possis lamentari enormitatem tui delicti.

Thais: Si hoc speras proficere, non addo momentum morulae.

Ed. H. Homayer, Wien 1970, s. 377-339

34.

Liutprandus Cremonensis, *Antapodosis VI, 2-8*

Rege Hugone Provinciae in partibus defuncto, Berengarii nomen celebre apud nonnullas praesertim apud Graecas exstitit nationes. Is enim Italicis omnibus principatur virtute, rex vero Lotharius solo nomine. Constantinopoleos regebat imperium, audito Berengarium potentia praestare Lothario, per Andream quendam, qui ab officio comes curtis dicebatur, litteras Berengario dirigit in quibus continebatur vehementer se Berengarii nuntium velle videre; cuius in reditu cognosceret quanta eum caritate diligeret. Scripsit etiam et commendaticias eidem pro Lothario litteras ut fidelis ei esset administrator, cui Deo largiente exstiterat gubernator. Constantinus namque sollicitudinem non parvam Lotharii pro salute habebat, religiose ob amorem nurus suae cogitans, quae Lotharii soror exstiterat.

Berengarius itaque, calliditate qua erat suffarcinatus, cogitans quem potissimum mitteret cui nil impensae ob itineris longinquitatem praeberet, vitricum cuius tunc sub cura degebam venies: „Quanti mihi,“ inquit, „esset privignum tuum Graecas litteras non ignorare?“ Cui cum diceret: „Uti divitiarum mearum ea gratia partem mediam distributam haberem!“ „Non necesse,“ ait, „habes neque contesimam impertiri. Constantinopolitanus imperator litteris orat ut meum ad se nuntium dirigam. Quod cum ob animi constantiam nemo melius, tum ob dicendi copiam nemo commodius facere potest. Quid dicam quam facile doctrinas ebibet Graecas qui tam puerilibus in annis epotavit Latinas?“ Hac spe quam mox vitricus animatus impensas omnes distribuit meque magnis cum muneribus Constantinopolim direxit.

Die quippe Kalendarum Augustarum Papia exiens per Eridani alveum triduo Venetiam veni, ubi et Salemonem Graecorum nuntium, kitonitan, eunuchum, repperi, ab Hispania et Saxonia reversum Constantinopolim versus tendere cupientem, secumque ducentem domini nostri, tunc regis nunc imperatoris, magnis cum muneribus nuntium, Liutefredum scilicet, Magontinum institorem ditissimum. Octavo denique Kalendas Septembres Venetia exeuntes, xv. Kalendas Octobres Constantinopolim venimus; ubi quam inaudito miroque simus modo recepti scribere non pigebit.

Est Constantinopolim domus palatio contigua, mirae magnitudinis seu pulchritudinis, quae a Graecis per v loco digammae positam magnavra, quasi magna aura, dicitur. Hanc itaque Constantinus, cum ob Hispanorum nuntis qui tunc eo noviter venerant, tum ob me et Liutefredum hoc modo praeparari iussit. Aerea sed deaurata quaedam qrbor ante imperatoris sedile stabat, cuius ramos itidem aerae diversi generis deaurataeque aves replebant, quae secundum species suas diversarum avium voces emittebant. Imperatoris vero solium huiusmodi erat arte compositum ut in momento humile, excelsius modo, quam mox videretur sublime; quod immensae magnitudinis, incertum utrum aerei an lignei, verum auro tecti leones quasi custodiebant, qui cauda terram percutientes, aperto ore, linguisque mobilibus rugitum emittebant. In hac igitur duorum eunuchorum umeris incumbens ante imperatoris praesentiam sum deductus. Cumque in adventu meo rugitum leones emitterent, aves secundum species suas perstreperent, nullo sum terrore, nulla admiratione commotus, quoniam quidem ex his omnibus eos qui bene noverant fueram percontatus. Tertio itaque pronus imperatorem adorans caput sustuli, et quem prius moderata mensura a terra elevatum sedere vidi, mox aliis indutum vestibibus penes domus laquear sedere prospexi. Quod qualiter

fieret cogitare non potui, nisi forte eo sit subvectus argalio quo torcularium arbores subvehuntur. Per se autem tunc nihil locutus quoniam etsi vellet intercapedo maxima indecorum faceret, de vita Berengarii et sospitate per logothetam est percontatus. Cui cum consequenter respondissem, interprete sum innuente egressus et in datum mihi hospitium mox receptus.

Sed ne hoc pigeat memorare quid tunc pro Berengario egerim, scilicet ut agnoscat quanta hunc caritate dilexerim et cuiusmodi ab eo recompensationem pro bene gestis acceperim. Hispanorum nuntii et nominatus Liutefredus, domini nostri tunc regis Ottonis nuntius, magna ex eorum dominis parte munera imperatori Constantino detulerant. Ego vero Berengarii ex parte nihil praeter epistolam, et hanc mendacio plenam, detuleram. Aestuabat itaque non parum hac pro verecundia animus, et quid super hac re faceret cogitabat attentius. Aestuanti autem et mihi nimium fluctuanti mens suggestit quatenus dona quae imperatori mea ex parte detuleram Berengarii ex parte conferrem, parvumque munus prout possem verbis ornarem. Obtuli autem loricas optimas novem, scuta optima cum bullis deauratis septem, coppas argenteas deauratas duas, enses, lanceas, verua, mancipia quattuor carzimasia, imperatori nominatis omnibus pretiosiora.

His itaque gestis imperator me post triduum ad palatium vocare praecepit proprioque mecum ore locutus, ad convivium invitavit magnoque post convivium me meosque asseculas munere donavit. Verum quia narrandi se occasio intulit qualis eius sit mensa, festis praecipue diebus, qualesque ad mensam ludi celebrentur bonum non opinor silere sed scribere.

Est domus iuxta hippodromum, aquilonem versus, mirae altitudinis seu pulchritudinis, quae Decanneacubita vocatur, quod nomen non ab re sed ex apparentibus causis sortita est; deca enim Graece, Latine decem, ennea novem, cubita autem a cubando inclinata vel curvata possumus dicere. Hoc autem ideo quoniam quidem decem et novem mensae in ea quae secundum carnem est Domini nostri Iesu Christi nativitate apponuntur. In quibus imperator pariter et convivae non sedendo, ut ceteris diebus, sed recumbendo epulantur; quibus in diebus non argenteis sed aureis tantum vasis ministratur. Post cibum autem aureis vasis tribus sunt poma delata, quae ob immensum pondus non hominum manibus sed purpura tectis vehiculis sunt allata. Apponuntur autem duo hoc in mensam modo. Per foramina laquearis tres sunt funes pellibus deauratis tecti cum anulis depositi aureis, qui ansis quae in scutulis prominent positi, adiuvantibus inferius quattuor aut eo amplius hominibus, per vertibile quod supra laqueum est ergalium in mensam subvehuntur eodemque modo deponuntur. Ludos denique quos ibi perspexerim, quia nimis longum est scribere, pretermitto.

Monumenta Germaniae historica. Scriptores rerum Germanicarum ad usum scholarum XLI. Ed. J. Becker. Hannoverae et Lipsiae 1915. s. 152-157.

35.

Widukind, *Res Gestae Saxonicae I, 1-7*

Et primum quidem de origine statuque genus pauca expediam, solam paene famam sequens in hac parte, nimia vetustate omnem fere certitudinem obscurante. Nam super hac re varia opinio est, aliis arbitrantibus de Danis Northmannisque originem duxisse Saxones, aliis autem aestimantibus, ut ipse adolescentulus audivi quendam praedicantem de Graecis, quia ipsi dicerent Saxones reliquias fuisse Macedonici exercitus qui, secutus Magnum Alexandrum, immatura morte ipsius per totum orbem sit dispersus. Ceterum gentem antiquam et nobilem fuisse non ambigitur; de quibus et in contione Agrippae ad Iudaeos in Iosepho oratio contextitur, et Lucani poetae sententia probatur.

Pro certo autem novimus Saxones his regionibus navibus advectos traduntur fuisse, arma contra eos movent; Saxonibus vero acriter resistentibus, portum obtinent. Diu deinde inter se dimicantibus et multis hinc inde cadentibus, placuit utrisque de pace tractare, foedus

inire; actumque est foedus eo pacto quo haberent Saxones vendendi emendique copiam, ceterum ab agris, a caede hominum atque rapina abstinerent; stetitque illud foedus inviolabiliter multis diebus. Cumque Saxonibus defecisset pecunia, quid venderent aut emerent non habentibus, inutilem sibi pacem esse arbitrabantur.

Ea igitur tempestate contigit adulescentem quendam egredi de navibus oneratum multo auro, torque aurea simulque armis aureis; cui obvius quidam Thuringorum: „Quid sibi vult,“ inquit, „tam ingens aurum circa tuum famelicum collum?“ „Emptorem,“ inquit, „quaero; ad nihil aliud istud aurum gero; quia fame periclitor, quo auro delecter?“ At ille qualitatem quantitatemque pretii rogat. „Nullum,“ inquit Saxo, „mihi est discrimen in pretio; quicquid dabis gratum teneo.“ Ille vero subridens adulescentem: „Quid si,“ inquit, „de isto pulvere sinum tibi impleo?“ – erat enim in praesenti loco egesta humus plurima. Saxo nihil cunctatus aperit sinum et accipit humum illocoque Thuringo tradidit aurum. Laetus uterque ad suos repedit. Thuringi Thuringum laudibus ad caelum tollunt, qui nobili fraude Saxonem deceperit fortunatumque eum inter omnes mortales fuisse, qui vili pretio tam ingens aurum possederit. Ceterum certi de victoria de Saxonibus iam quasi triumphabant. Interea Saxo privatus auro, oneratus vero multa humo, appropriat navibus. Sociis igitur ei occurrentibus et quid ageret admirantibus, alii eum irridere coeperunt, alii arguere, omnes pariter amentem eum crediderunt. At ille postulato silentio: „sequimini,“ inquit, „me, optimi Saxones, et meam vobis amentiam probabitur utilem.“ At illi, licet dubii, sequuntur tamen ducem. Ille autem sumpta humo per vicinos agros quam potuit subtiliter sparsit et castrorum loca occupavit.

Ut autem viderunt Thuringi castra Saxorum intolerabilis res eis visa est et missis legatis conquesti sunt de rupto foedere ac violato pacto ex parte Saxonum. Saxones respondent se hactenus foedus inviolabiliter servasse; terram proprio auro comparatam cum pace velle obtinere aut certe armis defendere. His auditis incolae iam maledicebant aurum Saxonum et quem paulo ante felicem esse praedicabant auctorem perditionis suae suaeque regionis fatentur. Ira deinde accensi caeco Marte sine ordine et sine consilio irruunt in castra; Saxones vero parati hostes excipiunt sternuntque et, rebus prospere gestis, proxima circumcirca loca iure belli obtinent. Diu itaque crebroque cum ab alterutris pugnatum foret et Thuringi Saxones sibi superiores fore pensarent, per internuntios postulant utrosque inermes convenire et de pace iterum tractare, conducto loco dieque. Saxones postulatis se oboedire respondent. Erat autem illis diebus Saxonibus magnorum cultellorum usus, quibus hodie Angli utuntur, morem gentis antiquae sectantes. Quibus armati Saxones sub sagis suis procedunt castris occurruntque Thuringis conducto loco. Cumque viderent hostes inermes et omnes principes Thuringorum adesse, tempus rati totius regionis obtinendae, cultellis abstractis, super inermes et improvisos irruunt et omnes fundunt ita ut ne unus quidem ex eis superfuerit. Saxones clari existere et nimium terrorem vicinis gentibus incutere coeperunt.

Fuerunt autem et qui hoc facinore nomen illis inditum tradant. Cultelli enim nostra lingua sahs dicuntur ideoque Saxones nuncupatos quia cultellis tantam multitudinem fudissent.

Monumenta Germaniae historica. Scriptores rerum Germanicarum ad usum scholarum LX. Ed. G. Waitz – K. H. Kahr – P. Hirsch. Hannoverae 1935. s. 4-7.